

Dret constitucional

Tradició i Constitució a Andorra

Joan Josep López Burniol
Notari

Si els homes som fills dels nostres propis actes, els pobles són fills de la seva història, i Andorra és un país amb una història molt definida, marcada per un fet que jurídicament és molt i molt transcendent: és un país que ha tingut la sobirania compartida. Els juristes saben que totes aquelles situacions de comunitat són especialment conflictives, especialment difícils de regular, però de vegades els efectes reflexos de les situacions són inversemblants, i jo n'estic absolutament convençut, que si Andorra ha conservat la seva independència durant tants de segles al costat de dos estats gegantins europeus, que són França i Espanya, és perquè la sobirania era compartida, és a dir, si això hagués estat només del comte de Foix, doncs estaria a França des de fa temps, si hagués estat només del bisbe d'Urgell, ja estaria a Espanya fa temps. La situació de sobirania compartida va marcar extraordinàriament la possibilitat de subsistència d'aquesta vall pirinenca. Llavors, és clar, és evident una cosa que tampoc a vostès se'ls oculta: el 1789 hi ha la Revolució Francesa, de l'Antic Règim es passa doncs a un règim liberal; després hi ha la revolució democràtica, el 1848 l'ampliació de la participació del subjecte protagonista de la història, que és el poble, i Andorra que-

dava sempre igual, passaven els segles i Andorra estava igual. Fa cinc anys, no diria jo de cap manera que les velles institucions no fossin democràtiques, però l'organització del poder i la detenció de la sobirania corresponia als coprínceps, cosa que era insostenible en un món modern. Llavors els sectors més sensibles de la societat andorrana van sentir ja d'una manera peremptòria la necessitat d'impulsar l'esforç constitucional, les circumstàncies van ser en un determinat moment propícies i ens vam trobar doncs que efectivament Andorra té la seva Constitució. Per valorar la necessitat d'un tribunal constitucional tindríem de fer unes consideracions, perquè, és clar, molts il·lustres andorrans em consta que podien fer-se càrrec perfectament de la necessitat del fet constitucional, però qüestionaven la necessitat que una societat reduïda hagués de carregar una estructura que podia semblar innecessària, com era la del Tribunal Constitucional. Això ens planteja la primera qüestió: era necessari que a Andorra la Constitució configurés una figura independent, com és el Tribunal Constitucional? Això ens exigeix recordar algunes idees molt sabudes, i en què per tant no insistiré massa. L'home és un ser social, l'ordre és una necessitat social; aquest ordre suposa dues exigències: la de donar a cadascú el seu i d'organitzar la convivència —el dret té una voluntat no solament de justícia sinó també d'organització— i tot aquest fenomen, tot aquest pla vinculant de convivència en la justícia, descansa en una llei que és emanació de la voluntat general. Això és així. La llei amb emanació de voluntat general és la peça mestra sobre la qual descansa qualsevol organització que sigui socialment vinculant. Ara bé, Andorra és una societat que té unes característiques especials. Vostès recordin, *grosso modo*, que la realitat andorrana està configurada pel fet de que hi ha uns ciutadans andorrans en els quals descansa la sobirania, els ha estat traspasada, i hi ha també una població molt àmplia, molt més àmplia potser que la dels mateixos andorrans que viuen en aquell indret. Aleshores d'entrada no sembla eixelebrada la idea que tingui d'haver-hi un últim filtre de control d'aquelles disposicions que emanen del poder legislatiu, perquè han de ser aplicades en un àmbit personal molt més ampli que aquell del qual han sorgit.

Això, que és un fenomen que jo els he volgut dir d'una manera palesa, tal com jo el veig, i que pot ser doncs que no sigui compartit i alguns considerin que no és així, marca d'una manera específica, des del meu punt de vista, la realitat andorrana, però per altra banda Andorra no és aliena a la realitat de tots els països del seu entorn, i per tant tenim de fer algunes reflexions entorn a per què van sorgir en un determinat moment de la història del pensament jurídic els tribunals constitucionals. Tots els llibres que tracten d'a-

quest tema en el fons es posen d'acord que, després de la revolució liberal i després de la revolució democràtica, aquella ampliació del subjecte protagonista de la història s'ha consumat: la sobirania descansa en la totalitat de la població, i a través dels seus representants escollits que conformen el parlament fa les lleis, i aquestes lleis són normes jurídiques de caràcter general. Ara bé, en ocasions aquest legislatiu entra en una crisi profunda, perquè, en el fons, és l'executiu el que d'alguna manera, a través de majories absolutes prolongades durant molt i molt temps, fa prevaldre la seva voluntat. El parlament passa a ser només pràcticament una cambra de ressonància. És el fenomen que els italians en diuen: *la contractualizzazione*, s'arriba a uns moments, no ens enganyem, en què els partits polítics oligàrquics —en mans d'una minoria de gent que els dirigeix prolongadament al llarg del temps, amb una renovació purament endogàmica, amb una falta de permeabilitat considerable respecte a la realitat social, com deien els italians que són els que ho van estudiar més a fons, així en tota l'etapa que va estar la democràcia cristiana prolongadament en l'exercici del poder— arriben fins i tot al repartiment contractual de l'estat: aquesta cadena de televisió és per a tu, aquesta cadena de televisió és per a mi, aquesta àrea d'influència és meva, aquesta àrea d'influència és teva; aleshores hi ha una crisi profunda del parlamentarisme, hi ha un repartiment contractual del poder. Aquestes històries no són d'ara, Oriu ja ho havia dit, Jellineck ja ho havia vist, Kelsen ho descriu; aleshores, quina és la reacció enfront d'això?: hi ha d'haver un mecanisme de control. Llavors només hi ha dos sistemes: el sistema americà o el sistema europeu continental. El sistema americà, quin és?: la Constitució per damunt de tot, i la dimensió constitucional es pot trobar en tots els litigis i no requereix un procediment especial, ni un òrgan especial; les qüestions de constitucionalitat és clar que existeixen als Estats Units, però les dirimeixen dintre dels procediments ordinaris sense necessitat d'una jurisdicció especial. En canvi, a Europa això no ha estat així, i a Europa s'ha creat un tribunal constitucional; en llegeixo una definició qualsevol, ni millor ni pitjor que qualsevol altra: «és una jurisdicció creada per conèixer especialment i exclusivament en matèria del contenciós constitucional, està fora de l'aparell jurisdiccional ordinari i és independent, tant d'aquest, com dels poders públics». En realitat qui ho va configurar, com vostès saben, és Kelsen, amb els seus treballs sobre la Constitució austríaca, van ser Txecoslovàquia, Àustria, i l'Espanya republicana; l'Espanya republicana va ser pionera en matèria de tribunals constitucionals; vostès saben que justament amb relació a Catalunya el Tribunal de Garanties Constitucionals, que així se'n deia, va resoldre precisament un plet d'una transcendència extraordinària,

el de la constitucionalitat de la Llei de contractes de conreu, l'any 1934, i s'ha de recordar com a element anecdòtic que, el recurs d'anticonstitucionalitat contra la Llei de contractes de conreu, qui el va presentar no va ser el Govern central de Madrid, sinó un grup polític català, la Lliga. Llavors la sentència va ser la que va ser, i en definitiva doncs els fets del 6 d'octubre de l'any 34 van ser conseqüència, en part, de com s'havien desenvolupat aquests fets. Bé, abans de la Guerra Civil a Espanya hi havia hagut doncs un tribunal constitucional.

Ara bé, per quina raó Europa ha creat aquest sistema que d'entrada podríem dir que és més complicat que l'americà?, perquè tots podem pensar: és cert que hi ha una constitució, una constitució que és un pacte social. L'actual president del Tribunal Constitucional d'Andorra, el professor Miguel Angel Aparicio, en la presentació de la jurisprudència constitucional andorrana de l'últim any ho especificava d'una manera especialment forta: la constitució no és només un repertori de drets fonamentals, la constitució és també un pacte social, que és l'acord sobre el qual descansa aquesta convenció, tota l'estructura de l'estat. Doncs bé, és cert que hi ha una constitució i totes les lleis s'han d'acomodar a aquesta constitució pactada, de la qual totes reben la seva força. Ara bé, per quina raó hi ha d'haver un procediment i un tribunal especials?, i per quina raó això no es fa dintre del procediment normal i de la jurisdicció normal? A Europa tradicionalment s'ha fet així per algunes raons: en primer lloc, no hi ha hagut confiança en els jutges ordinaris: això és molt perceptible, per exemple, en la realitat italiana posterior a 1947, és extraordinàriament perceptible en la realitat espanyola posterior a 1975, en definitiva pensin vostès que les coses no són mai perquè sí; per què a Espanya es regula el recurs d'empara d'una manera tan àmplia, tan generosa? Doncs senzillament per possibilitar que els ciutadans poguessin, d'alguna manera, aconseguir l'aplicació de les normes constitucionals que moltes vegades els jutges directament no aplicarien. Llavors hi ha una desconfiança respecte als jutges. Per altra banda a Europa es produeix un fenomen, que és que no hi ha aquella valoració sacramental que els americans fan de la constitució. A Europa la constitució es considera com quelcom de sobreposat que en definitiva no incideix en el sentit popular d'una manera directa, en els interessos i en els drets de les persones. Així com per als americans, que partien de zero, la constitució era l'element fonamental, i tenen en la seva mentalitat la idea que les lleis sempre s'han d'acomodar a la constitució, de fet amb la mentalitat europea l'element fonamental és la llei i no la constitució. I això té una explicació històrica profunda, perquè en el fons quan es passa de l'Antic Règim al règim liberal,

la gran preocupació era la d'igualar tots els ciutadans a través de l'aplicació de la llei igual per a tots: és la llei, que a tots ens iguala, és la llei, que a tots ens fa lliures. Pensin aquells que són del nostre ofici, que són advocats, en fins i tot l'extraordinària limitació del recurs contenciós com a últim recurs davant del Tribunal Suprem, per què?: per evitar la possibilitat que amb una exacerbació d'aquest recurs s'arribés a aplicacions desiguals de les normes jurídiques. Llavors per aquesta raó a Europa preval la idea del tribunal constitucional, que és una jurisdicció especial, amb un procediment especial. Ara bé, hi han inconvenients, hi han hagut crítiques? Sí, es diu des d'una banda: és que el fet que hi hagi un tribunal constitucional és incompatible amb la sobirania del parlament. Què és això, que una peça aliena al parlament, que no sorgeix directament de la sobirania popular, pugui esmenar la plana a una disposició del parlament, què és això? Llavors en Kelsen respon que la legislació està absolutament subordinada a la constitució —són paraules d'ell— per la qual cosa si es continua afirmant la compatibilitat de la justícia constitucional amb la sobirania del legislador, és simplement per dissimular el desig del poder polític, que s'expressa en l'òrgan legislatiu, de no deixar-se limitar per les normes de la constitució. Ha d'haver-hi algú que apliqui la constitució per sobre dels desitjos del poder polític, que legislant de manera sobirana podria infringir-la. Per altra banda es diu: però infringeix la separació de poders, perquè si llavors el tribunal constitucional resol, el que fa és legislar; i Kelsen, tots ho saben, diu: no, s'ha de pensar que el tribunal constitucional només fa de legislador negatiu, el tribunal constitucional només té, diguem-ne, una facultat obstativa respecte a una norma jurídica, no té una facultat de caràcter creador; per tant, no s'infringeix la sacrosanta divisió de poders. Llavors, per aquesta raó, el tribunal constitucional, aquest òrgan jurisdiccional especial amb un procediment especial, es consagra a Europa i preval sobre el sistema americà. El sistema americà s'havia intentat aplicar a Europa, a principis de segle, concretament a França i després a la República de Weimar, i va fracassar, és a dir, a Europa hi ha hagut fracàs del sistema americà de control de constitucionalitat i aquesta és la raó perquè Kelsen configura el sistema que tots coneixen. Andorra és un país europeu petit però amb absolutament les mateixes estructures, les mateixes necessitats, i m'atreveria a dir que les mateixes mancances que un país europeu de més gran extensió i, per tant, lògic era, i sobretot em permetria recordar-los a vostès l'especialitat que els he dit anteriorment, al començament de la meva exposició: el fet que a Andorra no hi ha una coincidència entre la població que deté la sobirania política i tota la població a la qual la legislació que emana d'aquest òrgan legislatiu s'aplica, i

per tant algun mecanisme de control resulta especialment aconsellable. Algun mecanisme de control que no sigui la jurisdicció ordinària i que no sigui pel procediment ordinari.

Llavors en els tractats de dret constitucional diu: perquè es pugui crear un tribunal constitucional, perquè mitjançant un procediment especial es pugui valorar l'adequació a la constitució de les lleis i emprar l'aplicació dels drets fonamentals als ciutadans, és necessari que es donin unes determinades circumstàncies de caràcter tècnic i de caràcter objectiu, i la pregunta que ens tenim de fer és aquesta: aquestes circumstàncies, aquests requisits, s'acompleixen a Andorra? En primer lloc els autors diuen: és necessari que hi hagi un text institucional i jurídic particular, que hi hagi un règim parlamentari i que hi hagi una dualitat o pluralitat de jurisdiccions; el primer el veiem tots clar, ha d'haver-hi un règim parlamentari (si no hi ha un règim parlamentari, quin sentit té un tribunal constitucional?), i el de la pluralitat de jurisdiccions; en el fons aquí sí que es fa referència a una qüestió purament tècnica: com vostès saben en el sistema americà no hi ha una pluralitat de jurisdiccions, només hi ha una jurisdicció, cosa que vol dir que les qüestions de constitucionalitat que afloren dintre d'aquesta jurisdicció al final, quan es resolen, a dalt de tot tenen una unitat aplicable a tot el sistema; en canvi, amb els sistemes europeus on hi ha pluralitat de jurisdiccions, si es desenvolupessin les qüestions de constitucionalitat dintre de cada jurisdicció, al final els principis constitucionals serien interpretats de manera diversa, segons cada jurisdicció. Llavors, perquè tingui sentit especialment un tribunal constitucional, és necessari que hi hagi pluralitat de jurisdiccions i tots sabem que a Andorra n'hi ha. En segon lloc és necessari que hi hagi un estatut constitucional (la justícia constitucional es confia a un tribunal constitucional, diu Kelsen, independent de qualsevol altra autoritat estatal) i això efectivament és així a Andorra. La condició d'aquesta independència és l'existència d'un estatut constitucional del tribunal que en defineixi l'organització, el funcionament i les atribucions, col·locant-los fora de la possibilitat d'intervenció dels poders públics que el tribunal està encarregat de controlar; això suposa la inclusió de les disposicions necessàries en la mateixa constitució, per assegurar-ne l'autonomia estatutària, administrativa i financera, d'una manera que respectuosament observa l'Estat andorrà; tot aquest estatut és respectat d'una manera absolutament exemplar. En tercer lloc és necessari que hi hagi un monopoli del contenciós constitucional, i també es dóna: la decisió respecte a la constitucionalitat de les lleis és absolutament exclusiva del Tribunal Constitucional, i aquesta, això sí que ho voldria remarcar perquè m'interessa molt especialment, és la raó fonamental de l'e-

xistència d'un tribunal constitucional, la decisió respecte a la constitucionalitat de les lleis; és a dir, les altres funcions que el tribunal pot tenir conferides, com per exemple, el recurs d'empara, són facultats que poden resultar aconsellables en unes determinades circumstàncies de temps i de lloc, amb unes determinades limitacions, però que no integren de manera substancial o essencial el contingut de les funcions d'un tribunal constitucional. Suposo que els que estan més propers a l'entrellat de la realitat andorrana ja entenen que faig referència al fet que per mi les limitacions ben establertes, discutibles d'una manera o d'altra, respecte a la possibilitat del recurs d'empara, són absolutament justificades i que de cap manera aprovo la realitat actual espanyola d'una proliferació del recurs d'empara absolutament injustificable, que al final el que suposa és una erosió de la jurisdicció ordinària.

Per altra banda, és necessària una designació dels jutges no magistrats per autoritats o institucions polítiques. En aquest punt sí que el Tribunal Constitucional andorrà té una peculiaritat de què jo vull parlar i que jo crec que per la seva banda la Constitució va ser extraordinàriament sàvia recollint-la: el nomenament dels membres del Tribunal. Dos d'ells —són quatre, com després veurem— són escollits pel Consell, és a dir, pel parlament andorrà, i els altres dos són escollits un pel copríncep francès i un altre pel copríncep episcopal. D'alguna manera que segurament no és molt rigorosa —si volen vostès és metafòrica, però jo crec que és suficientment expressiva— potser el residu últim de l'antiga sobirania que tenien els coprínceps està en la possibilitat de designar els dos membres del Tribunal Constitucional, i en definitiva en el món del dret, com en qualsevol qüestió de la vida, no hi han actes gratuïts. Per què la Constitució ho va fer d'aquesta manera?, per què dos dels membres del Tribunal Constitucional andorrà no són designats pel Consell, i són designats pels coprínceps? Doncs perquè ateses les especials circumstàncies, d'història, de població, d'exercici actiu de la ciutadania andorrana, potser cal designar dues persones que no són de cap manera dependents, que no han estat nomenats pel Consell, que tenen d'alguna manera una posició no més independent, ni millor, ni pitjor, sinó senzillament diferent, per valorar les qüestions que se sotmeten a la seva consideració. Crec que és altament positiu i que pot ser molt útil, atesa l'especial configuració de la realitat andorrana. Per altra banda és necessari que es doni una autèntica jurisdicció, i Andorra és així. El Tribunal Constitucional fa justícia amb autoritat de cosa jutjada, i les declaracions de constitucionalitat poden desembocar en anul·lacions amb efectes *erga omnes*. Quan el Tribunal només pot tornar la llei al Consell, però sense poder anul·lar-la, no estem davant d'una veritable jurisdicció: aquí no es pot arribar a l'anul·lació de la

lleï, és només un retorn. Per altra banda és una jurisdicció fora de l'aparell jurisdiccional de l'Estat. Aquest punt és tan escrupolosament respectat en la Constitució andorrana que fins i tot té la seva plasmació en un aspecte tan secundari, però no per això menys il·lustratiu, com és el pressupost. L'assignació del Tribunal Constitucional està absolutament separada de les assignacions de l'Administració de justícia. A més a més, li ha estat atribuït el control central, que és el de la constitucionalitat de les lleis, el control abstracte de la norma i el control concret, mitjançant el procediment establert a aquest efecte.

És evident —amb aquest punt sí que m'agradaria fer un incís— fent referència al Tribunal Constitucional andorrà que està configurat d'una manera exquisidament respectuosa envers el model de la justícia constitucional europea; jo diria que es pot començar a veure ja per les sentències que integren la seva jurisprudència que ha complert d'una manera molt escrupolosa una obligació que a tots els països el tribunal, la legislació, imposa als tribunals constitucionals: no entrar mai en un control de la racionalitat, de l'acció legislativa. Un tribunal constitucional té un rol molt més limitat del que la gent es pensa, el tribunal constitucional en el fons només té la funció de declarar que una norma s'adapta o no s'adapta a la constitució, com a nucli essencial de la seva funció, i mai, en cap moment, té de fer valoracions de tipus de racionalitat legislativa. El parlament és sobirà, el parlament representa els interessos i la voluntat popular. El tribunal constitucional en aquest punt de la racionalitat no hi té cap dret, s'ha de ser d'una escrupolosa exigència en aquest punt. Llavors, la Constitució d'Andorra, d'acord amb el seu entorn històric i sociològic, d'acord amb els precedents, va configurar el Tribunal Constitucional com aquest mecanisme de control, d'acord amb els principis bàsics instrumentats per la legislació comparada. Llavors, quan jo redactava aquestes notes pensava: bé, si les necessitats eren les mateixes, a escala més reduïda, si els mecanismes jurídics estructurats són els mateixos, les possibilitats de derivació ulterior possiblement també seran les mateixes; quins són per tant els perills que pot tenir el Tribunal Constitucional andorrà? Bé doncs els perills poden ser perfectament els mateixos que en un altre tribunal constitucional: el pas del control de la constitucionalitat de les lleis al control de la seva aplicació. Aquest és un punt extraordinàriament important i torna a incidir en el que deia —i em disculparan que sigui tan obsessivament reiteratiu. El tribunal constitucional no és més que el que és: controla la constitucionalitat de les lleis, però no en controla l'aplicació concreta, tret que s'infringeixin els drets fonamentals; si no és així la qüestió correspon únicament i exclusivament a la jurisdicció ordinària. En segon

terme, el recurs d'empara l'admet el dret andorrà; del recurs d'empara saben vostès, si han tingut la curiositat de llegir la Constitució, que se'n distingeixen dos supòsits, contra els actes i resolucions o disposicions del Consell General sense força de llei, i després en tots aquells supòsits en els quals la forma de protecció jurisdiccional dels drets correspon als tribunals ordinaris a través d'un procediment especial de l'article 41, però acabat aquest procediment hi ha la possibilitat d'acudir al Ministeri Fiscal, perquè aquest obri la porta del recurs d'empara, és a dir, a Andorra la Constitució —m'imagino, no ho sé perquè jo no hi era entre els que van redactar-la, però m'imagino que per l'experiència espanyola tremenda de la proliferació excessiva del recurs d'empara— ja va introduir aquest filtre que estableix que sigui el Ministeri Fiscal el que té la clau de la interposició o no interposició del recurs d'empara. Vostès saben que en aquests moments a Andorra s'està qüestionant aquest punt. Jo no n'haig de dir res precisament atesa la meua condició de magistrat del Tribunal Constitucional, respecte a com s'ha de resoldre aquest problema, el que sí que em puc permetre de dir —en termes generals, perquè és el que em diria amb referència a qualsevol país, i per altra banda ja ho he dit anteriorment— és que el nucli fonamental de l'acció del Tribunal Constitucional és el control de la constitucionalitat de les lleis, i que el recurs d'empara benvingut sigui i és necessari, però la seva modulació restrictiva per algun procediment que ofereix garanties és també absolutament raonable; el que no pot ser és arribar a una situació d'inflació del recurs d'empara que desvirtuï les actuacions de la jurisdicció ordinària i arribi a situacions de conflicte com les que s'han produït, per exemple, a Espanya.

L'únic que em permetran —i acabaria ja aquí la meua exposició— és que els recordi que actualment la Constitució andorrana preveu aquests procediments. El procés directe de constitucionalitat contra lleis, decrets legislatius i reglament del Consell General i el procés incidental de constitucionalitat instat per la jurisdicció ordinària, són els dos punts fonamentals del Tribunal Constitucional. Però, no es facin il·lusions, el segon procediment —no parlo tant sols d'Andorra— no ha funcionat pràcticament enlloc. En tercer lloc, el procediment de control previ de constitucionalitat dels tractats internacionals. En quart lloc, el procediment de dictamen previ d'adequació a la Constitució de les lleis instat pels coprínceps. En cinquè lloc, el conflicte de competències constitucionals entre el Consell General i el Govern com a òrgans generals de l'Estat i els comuns com a òrgans de les parròquies o d'aquests darrers entre si. Jo que tinc una certa afició a la història i tinc una certa vocació comparativa, quan veig els conflictes de competència que es produeixen en la realitat andorrana i reflexiono una mica comparant amb

situacions similars de la realitat espanyola, penso que, efectivament, els fenòmens es repeteixen. Mirin vostès, crear un estat és molt difícil, perquè és tracta d'atribuir a un òrgan unitari per a tot l'àmbit de l'estat unes facultats que comporten una disminució de les que, en un determinat moment, eren assumides pel que en podríem dir les corporacions locals. Llavors tot procés de creació d'un estat, o si em permeten després posaré l'exemple d'una comunitat autònoma, comporta aquests problemes de competències. Segurament m'estic perdent, els en posaré un exemple i callo: el problema existent al País Basc, que va provocar, per exemple, en un determinat moment històric, la defenestració d'en Garaicoetxea, no es pensin vostès que va ser només un problema de tipus personal, o un problema de crisi interna del PNB, el que passa és que al País Basc les competències de les diputacions forals són extraordinàriament fortes; per exemple, l'administració fiscal descansa en les diputacions forals, és a dir, són les diputacions forals les que fan el seu paper segellat, fan les lletres de canvi, són les que tenen les seves finances; quan en un determinat moment el senyor Garaicoetxea es pren seriosament la voluntat de crear un govern de Vitòria que tingués competències en aquestes matèries, és quan salten els, diguem-ne, organismes locals existents allà i posen unes objeccions serioses que desemboquen on desemboquen, i la situació es manté. Doncs bé, en tots els àmbits es produeix sempre el mateix; si no hi han excepcions, les realitats històriques en cada moment són si fa no fa molt semblants, per tant, jo tinc la sensació, i és bo, i serà fecund, i serà fèrtil, que a Andorra de problemes de competència n'hi haurà molts, perquè a Andorra l'estat, d'alguna manera, s'està fent. Conflicte positiu i negatiu de competències constitucionals, entre els coprínceps, el Consell General, el Consell Superior de Justícia i el Govern, i el recurs d'empara.

Acabo: mirin vostès, una altra cosa de què estic absolutament convençut és que en la vida de les persones, i en la vida dels pobles, no hi han solucions de continuïtat, la vida segueix sempre sent més o menys la mateixa, va evolucionant; per tant, diria, es pot parlar d'Andorra abans i després de la Constitució? Jo diria que no, jo diria que Andorra era un país, era una vall pirinenca que va ser molt afortunada en la seva història, va conservar la seva independència per la seva peculiar estructura jurídica, que tenia unes institucions que funcionaven amb discreció i que tenien unes certes característiques de democràcia, que eren institucions anteriors, evidentment, a la revolució liberal, que en un determinat moment no es podia mantenir aquest marc i calia fer el pas d'estructurar jurídicament un sistema d'ordenació de la realitat social, concorde amb les exigències del moment històric. Es va fer,

es van mantenir, més o menys, els mateixos principis que havien informat la realitat anterior andorrana, i el resultat final jo crec que és absolutament útil i absolutament adient. En definitiva, es donen les eines perquè es pugui configurar un estat modern, i un estat no és altra cosa que un sistema de justícia, un sistema jurídic que busca la justícia dintre d'aquest sistema. El Tribunal Constitucional, que s'ha fet de forma absolutament semblant al que és el tribunal constitucional dels països del seu entorn, té una missió jo diria que relativament modesta, però d'una certa transcendència.